

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Aakkonen, Kati

Title: Kasvien vieraus ja ekofeminismin vaarallisuus : Poison Ivy:n toiseuttaminen ja torjuminen elokuvassa Batman & Robin

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 the Authors

Rights: CC BY-NC 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Please cite the original version:

Aakkonen, K. (2022). Kasvien vieraus ja ekofeminismin vaarallisuus : Poison Ivy:n toiseuttaminen ja torjuminen elokuvassa Batman & Robin. *Fafnir*, 9(1), 27-47.

<http://journal.finfar.org/articles/kasvien-vieraus-ja-ekofeminismin-vaarallisuus/>

Kasvien vieraus ja ekofeminismin vaarallisuus – Poison Ivy:n toiseuttaminen ja torjuminen elokuvassa *Batman & Robin*

Kati Aakkonen

Abstrakti: Fiktiossa kasvit saavat usein toimijuutta vain silloin, kun ne näyttäytyvät vaarallisina ja uhkaavina. Näin ollen kasvikauhun hirviöt avaavat tärkeitä näkökulmia kasvien ja ihmisten välisten suhteiden ymmärtämiseen. Elokuvassa *Batman & Robin* (1997) Poison Ivy:n hahmoon henkilöityy kasvien ja naisten toiseuttaminen, minkä lisäksi elokuvan sankarit torjuvat hänen edustamansa ajatuksen luonnonsuojelun tärkeydestä. Koska ympäristöongelmien vaikutukset ja yhteiskunnan alistavat mekanismit toimivat limittäin, vähän tutkittu Poison Ivy:n hahmo on intersektionaalisuudessaan ajankohtainen. Ekofeministinen analyysi hahmosta paljastaa, miten ja miksi tietyistä olennoista tehdään populaarifiktiossa vieraita ja hirviömäisiä. Kasvin ja ihmisen yhdistelmänä Poison Ivy haastaa olentojen välisiä rajoja ja hierarkioita, samalla kun hänen yhteiskunnalliseen muutokseen tähtäävä toimintansa vaatii ihmisiä ottamaan päätöksissään huomioon myös ei-inhimilliset olennot.

Avainsanat: Poison Ivy, kasvikauhu, hirviö, ekofeminismi, supersankarielokuvat

1. Johdanto

Poison Ivy ilmestyi ensimmäistä kertaa Batmanin vastustajaksi vuonna 1966, *Batman*-lehden numerossa 181, jolloin hahmon luomisesta vastasivat Robert Kanigher ja Sheldon Moldoff. Nykyään 'Myrkkymuratiksi' suomennettu hahmo tunnetaan kuitenkin paremmin versiosta, jolle Neil Gaiman ja Mark

Buckingham laativat uuden syntytarinan vuonna 1986 (*Secret Origins* #36).¹ Carolyn Coccin mukaan toisen aallon feminismi vaikutti DC-sarjakuvien naiseen siten, että heistä tuli 1960-luvun lopulla entistä itsenäisempiä ja pystyvämpiä, vaikka heillä piti edelleen olla “feminiinisiä heikkouksia” (9). Ivy syntyi siis aikana, jolloin naisten kuvaus ja asema herättivät aiempaa enemmän keskustelua sarjakuvamaailmassa. Uudempi syntytarina taas sijoittuu 1980-luvun loppuun, jolloin sarjakuvien haluttiin olevan aiempaa realistisempia. Tämä tarkoitti usein synkempää otetta ja esimerkiksi äärimmäisempää väkivallan kuvausta aikaisempien vuosikymmenien campiin ja fantastisuuteen nojaavaan sarjakuvaan verrattuna (De Dauw 10). Sama trendi näkyy voimakkaasti 1980-luvun lopulta alkaneissa *Batman*-filmatisoinneissa, joista Joel Schumacherin ohjaamat *Batman Forever* (1995) ja *Batman & Robin* (1997) eroavat värikkyydellään ja kepeydellään.

Schumacherin ohjaama ja Akiva Goldsmanin käsikirjoittama *Batman & Robin* onkin yksi sarjan vähiten pidetyistä elokuvista, vaikka sen camp-hengellä ja absurdiudella on myös puolustajansa. Elokuva näyttää happoiselta teemapuistoajelulta: se on värimaailmaltaan räikeän kontrastinen ja täynnä neonhohtoisia valoja, savuja ja liekkejä. Huomio kiinnittyy mahtipontisiin lavasteisiin sekä hahmojen aseisiin ja ajoneuvoihin. Viittaukset tieteis-, kauhu- ja film noir -klassikoihin korostavat tarinamaailman kitsch-estetiikkaa, jonka keskiössä on koherentin kokonaisuuden sijaan yksittäisten, kaikkea muuta kuin hienovaraisten elementtien kokoelma. Elokuvassa Batman/Bruce Wayne (George Clooney) yrittää rakentaa suhdetta uuteen kumppaniinsa, nuoreen Robiniin/Dick Graysoniin (Chris O'Donnell), samalla kun Mr. Freeze (Arnold Schwarzenegger) ja Poison Ivy (Uma Thurman) suunnittelevat maailmanvalloitusta ja ihmiskunnan tuhoa Banen (Michael Reid MacKay & Jeep Swenson) avustuksella.

Poison Ivyn hahmo ei ole saanut paljoakaan akateemista huomiota. Hahmoa on tutkittu hullun tieteilijän stereotyyppiä vasten (Pagliassotti) sekä vertailemalla eri adaptaatioita ekofeministisestä näkökulmasta (Tedeschi). Populaarissa keskustelussa feministit ovat usein kritisoineet *Batman & Robin* -elokuvan tulkintaa Ivystä, vaikka hahmon ekofeministisiä piirteitä on toisaalta kiiteltu (Dawes; Fleenor). Ivyllä on paljon yhteistä monien muiden naishahmojen kanssa, jotka joutuvat miesten väkivallan kohteiksi DC-universumissa: esimerkiksi *Batman Returns* -elokuvan (1992) Kissanainen (Michelle Pfeiffer) ja *Birds of Prey* -elokuvan (2020) Harley Quinn (Margot Robbie) kamppailevat Ivyn tapaan trauman ja väkivallan oikeuttamisen kanssa. 2010-luvulta lähtien kirjoittajat ovat kuitenkin alkaneet suhtautua Thurmanin tulkintaan Ivystä suopeammin ja hänestä on alettu kirjoittaa verkkomedioissa ikonisena hahmona (Century; Gramuglia).

Ivyn hahmon kautta voidaan pohtia planeettaamme uhkaavien ongelmien yhteenkietoutuneisuutta. Hänessä yhdistyy tutkijanainen, kasvi, luonnonsuojelija sekä ruumiillisesti ja maantieteellisesti toiseutettu hahmo, joka sortavaa vallankäyttöä kritisoivista päämääristään huolimatta osallistuu myös itse epätasa-arvoisten rakenteiden ylläpitämiseen. Tässä artikkelissa kysyn, miten ja miksi Poison Ivystä tehdään *Batman & Robin* -elokuvassa hirviö ja torjuttava. Lisäksi pohdin, mitä ongelmia siitä seuraa, että hirviö kategorisoidaan kasvikaahun tutkimuksessa vieraaksi, ja mitä hirviöhahmot

¹ DC:n sarjakuvien historiasta sukupuolen tutkimuksen näkökulmasta ks. De Dauw 1–15.

voisivat tarjota tämän päivän ekofeminismille. Ekofeministit ovat kiinnostuneita yhteiskunnan hierarkioista, joilla oikeutetaan luonnon ja naisten alistaminen ja hyödyntäminen. Iryn hahmossa toiseuttavat ja sukupuolittuneet sorron mekanismit näkyvät selkeästi, mikä tekee ekofeminismistä hedelmällisen näkökulman hahmon analysoimiseen.

Keskityn yksittäisen elokuvan tapaan kuvata Ivy, koska näin voin paneutua syvällisesti siihen, miten hahmon vierautta rakennetaan ja korostetaan. Aloitan esittelemällä Iryn kasvihirviönä ja *femme fatalena*, jota toiseutetaan esittämällä hänet eri tavoin vieraana ja kaukaisena. Toiseksi paneudun kauhufiktio kuvaamien rajojen ja hierarkioiden häilyvyyteen ja rikkomiseen. Tässä yhteydessä lähestyn Ivyä ekofeminismin ja posthumanismin näkökulmasta. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan kohde-elokuvassa rakentuvien olentojen välisten hierarkioiden käytännön seurauksia ja luonnonsuojelun asemaa Gothamissa. Lopuksi pohdin omaa katsomiskokemustani, omaa näkökulmaani tutkijana ja haasteita, joita Ivy asettaa valitsemalleni näkökulmalle. Päämääränäni on tutkailla kriittisesti elokuvan representaatioita ja valta-asetelmia sekä sitä, miten niitä selitetään ja oikeutetaan vierauden, kaukaisuuden tai luonnollisuuden kaltaisilla kategorisoinneilla.

Tarkastelen Ivyä 2020-luvun ekofeministisen ymmärryksen näkökulmasta, koska olen kiinnostunut siitä, mitä annettavaa hahmolla on nykypäivän keskustelulle ihmisten ja kasvien välisistä suhteista. Jeffrey Brown esittää, että supersankarisarjakuvat tarjoavat tilaisuuksia kulttuurisille ja poliittisille neuvotteluille rodusta, sukupuolesta ja sankaruudesta (13). Kasvikauhussa neuvotteluun tuodaan mukaan myös vegetaaliset olennot. Natania Meeker ja Antonia Szabari painottavatkin, että kasvikauhuteokset eivät kuvasta vain syntyänsä liittyviä pelkoja, vaan auttavat käsittelemään laajempia kysymyksiä ihmisen ja muun luonnon suhteesta ("Plant Horror" 33). Koska Poison Ivy on monella tapaa toiseutettu hahmo, hänen kauttaan voidaan analysoida kulttuurisia käsityksiä kasveista, sukupuolesta, eksotisoiduista paikoista sekä sitä, ketkä saavat olla sankareita ja keistä tehdään hirviöitä. Lisäksi vanhempien teosten analysointi uudemmissa teoriakehyksissä auttaa ymmärtämään tuttuja tarinoita näkökulmista, jotka eivät aikaisemmin ole olleet mahdollisia (Scott ja Alaniz). En siis kontekstualisoi elokuvaa 1990-luvulle, vaan analysoin Ivyä hahmona, joka kommentoi entistä ajankohtaisemmiksi muuttuneita kysymyksiä siitä, miksi ympäristöongelmiin ollaan edelleen niin haluttomia tarttumaan.

Ilmastonmuutos, ympäristöongelmat ja niiden epätasa-arvoisesti jakautuvat seuraukset ovat saaneet kulttuurintutkijat kiinnostumaan kasveista uudella tavalla ja kehittämään uusia tapoja lähestyä niitä. Filosofian ja posthumanismin piirissä esimerkiksi Meeker ja Szabari sekä John Charles Ryan ovat korostaneet kasvien uudelleen arvioimisen tärkeyttä, koska kasveja koskevilla käsityksillä on myös materiaalisia vaikutuksia. Osallistumistani tähän keskusteluun ohjaa Stacy Alaimon kehoitus tutkia hirviöistä luontoa. Ihmisen yhteys muuhun luontoon ei aina ole harmonista; inhimillisen ja ei-inhimillisen välisten rajojen rikkomisen voi olla väkivaltaista ja pelottavaa, koska se vaatii antautumista muutokselle (Alaimo, "Discomforting Creatures" 279). Lisäksi vegetaaliset hirviöt ovat vasta vähän tutkittu osa kauhufiktiota ja kasvikauhun tutkimusvälineet vaativat vielä hiomista. Kasvikauhulla on kuitenkin paljon annettavaa ympäristön muutoksista ja planetaarisesta

epäoikeudenmukaisuudesta kiinnostuneille tutkijoille. Kun kasveista pyritään tekemään pelottavia, niiden uhkaavuus liitetään usein myös muihin toiseutettuihin ryhmiin. Kasvien elämä ei ole erillään ihmisten elämästä, joten niiden pelkääminenkin ei ole irrallaan muista peloista. Meeker ja Szabari huomauttavat väkivaltaisten kasvien olevan myös tärkeä muistutus siitä, että luonto ei tarjoa utooppista helpotusta tai pakopaikkaa ihmisen aiheuttamalta tuholta. Kasvihirviöt korostavatkin ihmisen haavoittuvaisuutta ja riippuvaisuutta muusta luonnosta (Meeker ja Szabari, *Radical Botany 2*). Näin ollen Poison Ivykin ei tarjoa yksinkertaista pakoa ihmiskeskeisyydestä ja sen aiheuttamista ongelmista; kasvihirviönä hän paitsi haastaa vallitsevia rakenteita myös herättää kysymyksiä siitä, kuinka tällaisia rakenteita lopulta voidaan haastaa. Poison Ilyn hahmo herättää siis ristiriitaisia ajatuksia ja reaktioita, joita pyrin seuraavaksi erittelemään.

2. Torjuttavat kasvit ja naiset

Pamela Isley, eli tuleva Poison Ivy, esitellään *Batman & Robin* -elokuvassa vaihtamalla kerronnan näkökulma Gothamista Etelä-Amerikan viidaksoon. Siirtymää havainnollistetaan muutaman sekunnin yleiskuvalla puiden ja köynnösten kehystämistä linnan raunioista. Kamera liikkuu puiden lomitse hieman lähemmäs raunioita samalla, kun salama välähtää synkällä taivaalla. Yleiskuvasta leikataan linnan sisälle, tohtori Isleyn hämärästi valaistuun laboratorioon, joka on täynnä kasveja ja akvaarioissa liikkuvia käärmeitä. Kohtauksen keskiössä olevaa tutkijaa ei vielä esitellä varsinaisena kasvihirviönä, mutta hahmon kehystys on jo kasvikauhulle tyypillisesti synkkä ja eksoottinen. Muissakin genren edustajissa, kuten elokuvissa *Invasion of the Body Snatchers* (1956 ja 1978), *Little Shop of Horrors* (1960 ja 1986) ja *Happening* (2008), luonnon vegetaaliset osat näyttävät pelottavina toimijoina, jotka vaativat teosten hahmoja ja yleisöjä miettimään uudestaan suhdettaan passiivisiksi ja harmittomiksi mieltämiinsä kasveihin.

Kuva 1: Yleiskuvaa viidakosta ennen kuin Poison Ivy esitellään laboratoriossaan (Schumacher ja Goldsman, *Batman & Robin*, 14:35).

Dawn Keetleyn mukaan kasveissa konkretisoituu “absoluuttinen vieraus” ja siksi niistä on helppo tehdä hirviöitä (1–7). Myös Stephanie Lim määrittelee kasvikauhun tyypilliseksi ominaisuudeksi hirviökasvien vierauden ja ulkopuolisuuden, jota usein havainnollistetaan tekemällä uhan alkuperästä mahdollisimman eksoottinen (203): länsimaisesta näkökulmasta katsottuna kasvikauhun pelottavat olennot ovat usein lähtöisin kaukaisesta maasta tai jopa ulkoavaruudesta, kuten elokuvissa *Ruins* (2008) ja *Invasion of the Body Snatchers* (1978). Myös *Batman & Robin* -elokuvassa Pamelan laboratorio on sijoitettu maantieteellisesti ja kulttuurisesti kauas Gothamista. Tämä “kaukaisuus” jää kuitenkin hyödyllisen epämääräiseksi, koska elokuvassa ei tarkenneta, missä laboratorio sijaitsee; Etelä-Amerikkaa kuvataan ainoastaan geneerisenä viidakkona.

Kasvit mielletäänkin elokuvissa tavallisesti taustaksi ja maiseman passiiviseksi osiksi, jotka kuuluvat miljöön kuvaukseen eivätkä yksilöidy henkilöhahmoiksi (Roberts 55). *Batman & Robin* -elokuvan katsomiskokemuksessa nimetön viidakko ja kuvaa kehystävät kasvit voivat helposti jäädä huomaamatta, koska kasvit esitetään aluksi nimenomaan tällaisena “taustaluontona”. Kun Pamela muuttuu Poison Ivyksi, kasvit etualaistuvat uudella tavalla: kauhun aktiiviset kasvit vaativat uhkaavuudellaan huomiota, eikä niitä voi ohittaa ainakaan yhtä helposti kuin passiiviseksi kuvattua maisemaa. Luonnon tekeminen “pelkäksi” maisemaksi on Stacy Alaimon mielestä keino etäännyttää katsoja luonnosta. Toisin kuin hirviöillä, maisemalla ei ole toimijuutta; se pysyy äänettömänä taustalla eikä lähde uhkaamaan ihmistä (Alaimo, “Discomforting Creatures” 283). Kasveja pidetään siis *Batman & Robin* -elokuvassa loitolla kahdella tavalla. Ensinnäkin kasviolennon alkuperä sijoitetaan “kaukaiseen” paikkaan, ja toiseksi kasvit esitetään aluksi passiivisina ja yksilöitymättöminä osina liikkumatonta luontoa. Ivyssä kasvius yksilöityy ja saa toimijuuden, minkä jälkeen muiden hahmojen ja yleisön on arvioitava uudelleen suhdettaan kasveihin. Ivy ei myöskään jää kaukaiseen, liikkumattomana taustana kuvattuun viidakkoon, vaan matkustaa Gothamiin.

Pamelan esittely elokuvassa edustaa siis kasvikauhun tyypillistä kaavaa, jossa hirviö kuvataan vieraaksi, mutta genreä määritelleet tutkijat eivät ole pohtineet riittävän kriittisesti tähän genrekonventioon sisältyviä ongelmia. Limin mukaan kasvien alkuperän tekeminen vieraaksi on retorinen strategia, jolla tartutaan ihmisen toiseuden pelkoon: yleisö suhtautuu luonnostaan vihamielisesti tuntematonta kohtaan, mikä automaattisesti toiseuttaa kasviolennot ja tekee niistä pelottavia (204). On kuitenkin ongelmallista olettaa tällaisten reaktioiden olevan “luonnollisia” tai “automaattisia”. Myös Keetleyn kasveihin liittämä “absoluuttinen vieraus” (1) herättää kysymyksen, mitä tarkoitusta tällainen ilmaisu palvelee. Eikö olisi hyödyllisempää puhua vieraudesta suhteellisena ja rakennettuna? Vierauden absoluuttisuus ja reaktioiden luonnollisuus tarkoittaisi, ettei näiden kategorioiden kyseenalaistaminen ja uudelleenmäärittely olisi lainkaan mahdollista.

Kasvikauhu epäilemättä käyttää hyväkseen sitä, että ulkopuolisiksi kuvatut asiat mielletään usein vieraiksi, pelottaviksi ja tuhoaviksi. Vierauden pelolla voi olla evolutiivista perustaa, mutta on naiivia olettaa, ettei se ole myös kulttuurisesti rakennettua. Esimerkiksi kolonialistinen diskurssi, jossa Eurooppa ja Pohjois-Amerikka kuvataan koko maailman arvohierarkiassa ylimpinä ja keskeisimpinä, perustuu tiettyyn historiaan, tiettyyn kontekstiin ja

tiettyihin ideologisiin tarpeisiin (Shohat ja Stam 139–140). Prosessin historiallisuutta pyritään peittämään tekemällä asetelmasta “luonnollinen” ja kyseenalaistamaton (Sturgeon 11–13). Samaan syyllistyvät myös Keetley ja Lim, vaikka he pyrkivät nimenomaan kritisomaan kasvien toiseuttamista. Jos esimerkiksi oletetaan Keetleyn tapaan, että kasvien vieraus on absoluuttista, *Batman & Robin* -elokuvan Etelä-Amerikka ja sen luonto jäävät väistämättä vieraisiksi ja Batmanin ja Gothamien edustama länsimaalainen, ihmiskeskeinen positio normatiiviseksi.

Poison Ivyssä ei henkilöidy vain kasvien vieraus ja pahuus, vaan myös hänen edustamansa sukupuoliroolit näyttäytyvät elokuvassa vieraina ja torjuttavina. Kasvikauhun lisäksi Ivy on saanut vaikutteita *film noirin* tunnusomaiselta hahmolta, *femme fatalelta*, jonka kuvauksessa on hyödynnetty samankaltaista maantieteellisesti toiseuttavaa asetelmaa kuin kasvihirviöiden kuvauksessakin. Yvonne Tasker esittää, että *film noirin* naiset eivät sovi perinteiseen malliin sukupuolittuneista tiloista, kuten jaosta yksityiseen ja julkiseen tilaan. Tämä ilmenee esimerkiksi siten, että klassisten *film noir* -elokuvien naiset liitetään usein Yhdysvaltojen ulkopuolisiin tiloihin ja “etnisiin trooppeihin” (Tasker 362). *Batman & Robin* -elokuvassa kasviolento yhdistyy Etelä-Amerikan lisäksi eksotisoituun “Itään” (Said), kun Ivy valtaa Gothamiin päästyään kasvihuoneeseen entisen turkkilaisen kylpylän. Ivy ei siis pääse eroon vieraudestaan Gothamissaan, ja hänen välityksellään myös elokuvan muut hahmot joutuvat tai pääsevät kosketuksiin jonkin kaukaisen ja “eksoottisen” kanssa. Kasvinaisena Ivy liitetään “ulkopuolisiin” ja “etnisesti toisiin” lokaatioihin, vaikka hän valkoisuutensa ansiosta saa luvan tulla myös länsimaisen “keskuksen” tiloihin, samaan tapaan kuin *film noirin* naiset elokuvissa *Out of the Past* (1947) ja *The Lady from Shanghai* (1947).

Vaikka Poison Ivy saa pääsyn näihin hegemonisiin tiloihin, häntä ei varsinaisesti voida integroida niiden osaksi. Alaimo esittää, että hirviöelokuviissa naisen tehtävä on pitää yllä rajaa luonnon ja kulttuurin, hirviön ja ihmisen välillä. Hallitsemalla naisen ruumista, jonka ajatellaan olevan lähempänä luontoa ja hirviöomaisuutta kuin miehen ruumis, voidaan symbolisesti hallita myös inhimillisen ja ei-inhimillisen välistä rajaa (Alaimo, “Discomforting Creatures” 288). Poison Ivy siis hyväksytään Gothamien seurapiireihin, mutta vain vierailijana, jonka toiminnan ja ruumiin ymmärtämisestä ja rajoittamisesta tulee keino pitää järjestystä yllä. Batman ja Robin kilpailevat aluksi Iyvyn suosioista, mutta kun tämän ihmiskeskeistä järjestystä uhkaavat tarkoitusperät selviävät, sankarit alkavat vakuutella toisilleen torjuvaa asennettaan vierasta kasvinaista kohtaan.

Raja asetetaan sanojen lisäksi fyysisesti. Ivy kutsuu Robinin puutarhaksi muuttuneeseen piilopaikkaansa ja yrittää vietellä hänet lopullisesti pauloihinsa. Kohtaus on sävyltään eroottinen: huone on täynnä värikkäästi mutta utuisesti valaistuja köynnöksiä ja lehtiä sekä maahan putoavia terälehtiä, ja Ivy itse on asettunut valtavan orkidean sisälle. Hahmot päätyvät makaamaan vierekkäin ja Ivy ehdottaa suudelmaa. Lähikuvissa vesi heijastaa Iyvyn kasvoille unenomaisia kuvioita ja Robinin takana näkyy hypnoottisesti heiluvaa punaista kuviointia. Erikoislähikuva rajautuu Iyvyn huuliin, joiden on tarkoitus houkutella Robinia, mutta joiden oranssinvaaleanpunainen väri ja pinkit rajaukset muistuttavat myös siitä, että suudelma Iyvyn kanssa olisi kuolettavan myrkyllinen. Hahmot suutelevat ja Ivy on jo varma voitostaan, kun Robin

irrottaakin huulistaan kumiset päällysteet, joilla hän on suojellut itseään Ivyn myrkyltä. Irrottamisen ele on miltei hekumallinen, kuin kumin kosketus tai Ivyn päihittäminen olisivat nautinnollisempia kuin suuteleminen.

Kuvat 2 ja 3: Poison Ivy yrittää vietellä Robinin piilopaikassaan (Schumacher ja Goldsman, *Batman & Robin*, 1:33:51 ja 1:33:59).

Kumiset suojat huulissa vertautuvat ehkäisyyn ja seksitaudeilta suojautumiseen. Koska valtavirtaelokuviissa viitataan ehkäisyyn käyttämiseen seksikohtauksissa hyvin harvoin, suojautuminen ei tässä yhteydessä näyttäydy pelkästään järkevältä turvatoimelta, vaan korostaa Ivyn vaarallisuutta jonkinlaisen tartunnan levittäjänä. Seksuaalinen teko ei vain tuo hahmoja kiinni toisiinsa, vaan Ivystä voisi myös tarttua suuteliinaan jotain, mikä on torjuttava. Kuminen, inhimillistä kontrollia ja teknologiaa edustava suoja Ivyn ja Robinin huulien välillä kuvastaa tarvetta pitää loitolla Ivy, eli luonto ja hirviö, jonka rajoja rikkova olemus yhdistyy myös turkkilaiseen kylpylään etnisesti toiseutettuna ja seksualisoituna lokaationa. Seuraavaksi pohdin tarkemmin, miten elokuva luo rajoja erilaisten olentojen välille.

3. Rajat ja hierarkiat rikkova muodonmuutos

Tutkija Pamela Isleyn muodonmuutos Myrkkymuratiksi on seurausta epäoikeudenmukaisesta, alistavasta työsuhteesta. Laboratorion johtaja tohtori Woodrue varastaa tohtori Isleyn tutkimusnäytteitä ja pyrkii rikastumaan niillä, minkä lisäksi Woodrue ahdistelee Isleya seksuaalisesti. Torjutuksi tultuaan mies kaataa tohtori Isleyn maahan ja työntää tämän päälle hyllyittäin tutkimusvälineitä ja -aineksia. “Let the poisons and toxins burn a grave deep into the Earth you love so much!”, Woodrue myhäilee (19:48–19:55). Haudan sijaan myrkyistä ja Pamelan rakastamasta maasta tulee kohtu, josta hän syntyy uudelleen, uudenlaisena hybridiolentona. Hahmo muuntautuu homssuisesta ja hikisestä tohtorista hehkuvaksi vampiksi, joka saa kasvit kasvamaan ja joka osaa itsekin tuottaa myrkkyä ja feromonipölyä.

Uudestisyntynyt Ivy pitää mahtipontisessa camp-hengessä monologin, jossa esittelee itsensä ja aikeensa (24:43–25:14): “I am Nature’s arm. Her spirit. Her will. Hell, I am Mother Nature. And the time has come for plants to take back the world so rightfully ours because it’s not nice to fool with Mother Nature.” Kuvakerronta tukee monologia omalta osaltaan. Juuri, kun hahmo puhuu itsestään “Luonnon kätenä”, kuva rajataan hänen omaan käteensä, joka on hajottamassa lasipulloa. Jollain tasolla Pamela Isley pitää siis kiinni identiteetistään muusta luonnosta erillisenä olentona ja mieltää itsensä aseeksi, jota luonto voi käyttää. Tässä ominaisuudessa hän rikkoo tieteelliset välineet ja paikan, jossa tiedettä tehdään. Hahmo myös vahvistaa identiteettinsä muutoksen eksplisiittisesti, kun hän pysähtyy hetkeksi ja toteaa, että hän on Luontoäiti. Pysähdys ja hahmon rajaaminen puolikuvan keskelle tuovat lisäpainoa julistukselle. Viimeiseksi tohtori Isley katkaisee välinsä ihmisiin ja ilmoittaa kuuluvansa kasveihin – ja hänestä tulee Poison Ivy.

Monologin aikana Ivy hylkää ihmisten tieteelliset keinot ja auttaa sen sijaan luontoa hajottamalla laboratorionsa. Näin hän osoittaa lakanneensa välittämästä siitä, kuinka tiede pyrkii kategorisoimaan ja hallitsemaan luontoa. Victoria Tedeschi tulkitsee Ivyn hirviömaisyyden johtuvan luonnonlakien rikkomisesta. Koska “luonnon” lait ovat viime kädessä ihmisen määrittelemiä, niiden rikkominen tekee hahmosta radikaalin toiseuden symbolin (Tedeschi 42). Ivy näyttääkin kokevan oman hybridiytensä luontevana eikä välitä inhimillisen ja ei-inhimillisen välille asetetusta rajasta, jonka tarkoituksena on ollut perustella ihmisten oikeutta käyttää ja tuhota muuta luontoa. Esittelymonologin edetessä tätä rajaa häivytetään koko ajan enemmän, kunnes hahmo lopulta julistaa itsensä muuksi kuin ihmiseksi. Lopulta on vaikea sanoa, miksi hän oikeastaan identifioituu: kasviksi, jumalattareksi, vai luonnoksi kokonaisuutena. Ivy on uudenlainen muoto, jollaiseksi kasvien ja ihmisten suhde voisi kokonaisuudessaankin kasvaa – muoto, jossa korostuvat yhteydet rajanvetojen sijaan. Poison Ivyä voi näin olleen luonnehtia ekofeministiseksi ja posthumanistiseksi hahmoksi.

Posthumanismi on poikkitieteellinen tutkimuskehys, jonka keskeisimpiä tavoitteita on tarkastella ihmisten suhteita muihin olentoihin ja etsiä keinoja järjestää nämä suhteet uudelleen niin, että ne eivät suosisi vain pieniä etuoikeutettujen ihmisten ryhmiä. (Guesse 25; Rojola 267). Ekofeministit taas ovat kiinnostuneita luonnon ja naisten välisistä suhteista sekä kategorisessa että käytännönläheisessä mielessä; suuntauksen juuret ovat feminismissä ja ympäristöaktiivismissa (Mies ja Shiva 13–14; Tedeschi 38). Osa

ekofeministeistä on kiinnittänyt huomiota myös muihin, esimerkiksi etnisen taustan tai seksuaalisen suuntauksen perusteella toiseutettuihin ryhmiin (Mies ja Shiva; Rahman).² Sekä posthumanismin että ekofeminismin edustajat korostavat, että toiseuttavat ja sortavat käsite- ja valtarakenteet suosivat etuoikeutettuja ihmisryhmiä, jolloin muut olennot ja ympäristöt jäävät hierarkiassa alempaan, helposti sivuutettavaan ja hyväksikäytettävään asemaan (Alaimo ja Hekman 4; Karkulehto et al. 3–4; Sturgeon 9). Molempien tutkimuskehysten lähtökohdat ovat materiaalisia, koska tarkoituksena on filosofisen ja kulttuurisen keskustelun lisäksi reagoida käytännön ongelmiin, kuten ympäristön tuhoon (Alaimo ja Hekman 4; Karkulehto et al. 3; Mies ja Shiva 20). Posthumanistit ovat olleet kiinnostuneita enimmäkseen eläimistä, kun taas ekofeminismissä on tutkittu enemmän kasveja ja luonnonympäristöjä.

Ekofeministit ja posthumanistit kritisoivat siis todellisuuden järjestämistä toisensa pois sulkeviin hierarkisiin kategorioihin. Ivyn paikka tässä kategorisoinnissa on kuitenkin epäselvä: kasvien ja naisen yhdistelmänä hän sopii alistettavaan asemaan ja joutuukin hyväksikäytön ja väkivallan kohteeksi, mutta samalla hän rikkoo rajoja ihmisen ja muun luonnon sekä subjektin ja ei-subjektin välillä. Tämä kannustaa hylkäämään dikotomiset asetelmat hahmoa tarkasteltaessa.

Vastakkainasetteluja purkava näkökulma on tärkeä siksikin, että vaikka eri ryhmiin kohdistetut sorron muodot rinnastuvat helposti toisiinsa, alistamisessakin on omat hierarkiansa. Sen sijaan, että *Batman & Robin* -elokuvan tarinaan olisi käsikirjoitettu keskeinen rodullistettu hahmo, kuten eteläamerikkalainen botanisti, Ivy on valkoinen nainen, joka liitetään retorisesti ja visuaalisesti kasveihin ja rodullistettuihin paikkoihin. Vaikka Ivy marginalisoidaan, hän on myös näkyvä ja kuuluva hahmo elokuvassa, toisin kuin muut sorrosta kärsivät ryhmät, jotka ovat joko näkymättömiä, viitteellisiä tai Ivyn itsensä hyväksikäyttämiä. Näkyvin esimerkki tästä on Poison Ivyn kätyrinä toimiva Bane, jolta on viety oma tahto ja puhekyky. Toiseuttavat rakenteet eivät siis ole yhdenmukainen kimppu, vaan joidenkin alistettujen etuoikeutetumpi asema muihin alistettuihin ryhmiin näkyy siinä, että he ylipäätään pääsevät näkyviksi ja kuuluviksi nimihahmoiksi elokuviin.

Kauhututkijat toistelevat, että hirviöhahmot perustuvat usein juuri hierarkioiden olemassaoloon, häilyvyyteen ja tuhoisuuteen, ja ne auttavat siten tekemään nämä rajanvedot näkyviksi. Hirviömäinen luonto on konkreettinen uhka, mutta vaarallinen myös ajatuksen tasolla, koska se haastaa subjektiviteetin rajat (Alaimo, "Discomforting Creatures" 1–2). Alaimo perustaa väitteen 1990-luvun eläimellisiin hirviöhahmoihin, mutta kasvihirviön kohdalla rajojen säilyttäminen ihmisen ja ei-ihmisen välillä on vielä tärkeämpää, koska kasvit on haluttu pitää eläimiä kaukaisempina. T.S. Millerin mukaan kasvit on jäsenetty länsimaisessa ajattelussa ihmisen ja muiden eläinten alapuolelle ja siksi niiden aktiivisuus ja vaarallisuus häiritsee: toiminnalliset kasvit uhkaavat ihmisten käsitystä itsestään kasveja tärkeämpinä ja niistä erillisinä (469). Kasvit ovat yleensä määrittäneet sen

² Ekofeminismin vaikutusta ekokriittiseen ja feministiseen tutkimukseen on vähätelty, koska sen näkökulma on usein mielletty romanttisen yksinkertaiseksi ja naista essentialisoivaksi (Alaimo, *Undomesticated Ground* 8; Rahman 13). Nykyään samansuuntaiset ajattelutavat kulkevatkin usein hieman erilaisilla nimityksillä, kuten "materiaalinen feminismi" (Alaimo ja Hekman) tai "postkoloniaalinen ekofeminismi" (Rahman).

kautta, mitä ne voivat tehdä ihmisten hyväksi, joten kasvikaahun objekteista subjekteiksi nousevat kasvit osuvat ihmiskunnan instrumentaalisen kasvien hallinnan juureen (461–462). Keetleynkin mielestä kasvien toimijuus häiritsee hierarkiaa ja osoittaa, että kasvikunta ei ehkä kuulu asemaan, johon se on haluttu asettaa (12). Lim päättyy samanlaiseen tulkintaan ja ehdottaa, että tappajakasvit ovat paitsi häiritseviä myös suosittuja juuri siksi, että ne leikittelevät sosioekologisilla hierarkioilla (205).

Poison Ivyn kasvava haluttomuus asettua rajojen sisään ilmenee paitsi dikotomisen tieteen hylkäämisessä myös hahmon ulkonäössä. Syntyessään Ivy on jo näyttävä, mutta vielä melko pelkistetty; hänen pukeutumisensa, meikkinsä ja kampauksensa muuttuvat kohtausta kohtaukselta värikkäämmiksi ja räikeämmiksi. Kun Ivy esitellään ensimmäistä kertaa gothamilaisille, hänen väri-ilmaisunsa on voimakasta, mutta rajoittuu punaisen ja vihreän yhdistelmään. Myöhemmin mukaan lisätään uusia värejä sekä näyttävämpiä materiaaleja, kuten lateksia. Viimeisessä asussa Ivyn moniväriset hiukset on koottu korkeaan kampaukseen ja meikkiin kuuluu voimakkaiden värien lisäksi kulmien rajaukset, jotka muistuttavat päällekkäisiä kulmakarvoja.

Muodonmuutoksensa jälkeen Ivy jatkaa kasvamistaan olennoksi, jota rajat eivät pitele. Visuaalinen hillittömyys kuvastaa olennon uhmaa kategorioita kohtaan, mutta se toteutuu naisille hyväksytyllä tavalla eli ulkonäön muokkauksilla. Aktiivisten kasvien tapaan aktiiviset naiset on elokuvissa usein kuvattu vaarallisina ja pahoina, koska myös naiset on mieluummin haluttu pitää passiivisina objekteina. Ivyn voimaannuttava muodonmuutos saa siis osittain energiansa *femme fataleksi* muuttumisesta. Myrkyllisen ja hempeän naisen dikotomiaa on käsitelty laajalti *film noir* -elokuvissa, ja siksi myös feministisessä elokuvatutkimuksessa (Grossman; Read; Tasker). Yvonne Tasker kirjoittaa katsauksessaan hahmotyyppin historiaan ja feministisiin tulkintoihin, että *femme fatale* haastaa naisille asetetut odotukset feminiinisydestä ja alistuvuudesta, mikä häiritsee patriarkaalista kulttuuria (355, 359). *Batman & Robin* -elokuvan sukupuolitettua kasvihirviön toimijuutta vahvistetaan hakemalla vaikutteita *femme fatale* -hahmoista, jotka kuvataan samalla tavoin pahoiksi, mutta jotka myös auttavat huomaamaan, että hierarkiat ovat ihmisten luomia ja siksi muutettavissa.

Kokonaisuudessaan Ivyn muodonmuutos ilmentää ekofeminististä ymmärrystä hierarkkisten rakenteiden ongelmallisuudesta ja siitä, ketkä hyötyvät niiden ylläpidosta. Esitän, että tämä emansipatorinen ymmärrys tekee Ivystä ideologisesti vaarallisen, mikä puolestaan on syynä siihen, että hänet kuvataan vieraana ja torjuttavana. Hahmo haastaa gothamilaisten (ja mahdollisesti yleisöjen) käsitykset patriarkaalisesta yhteiskunnasta eli hierarkiasta, jossa ihmiset ja varsinkin miehet ovat asettaneet itsensä muun luonnon yläpuolelle. Ivy tuo esille yhteiskunnan epäkohdat ja haluaa muuttaa niitä, vaikka hänen keinonsa ovatkin niin äärimmäiset, että hän päätyy hyväksikäyttämään muita, myös itseään huonompiaisissa hahmoissa ja olentoissa.

Pamela Isley ei ole saavuttanut valtaa ja voimaa kasvitieteilijänä eikä hänen tutkimuksensa auta kasveja. Kasviolentona ja *femme fatale* Poison Ivy sen sijaan saa päämääriään toteutetuksi, joskaan ei instituution tukemalla ja moraalisesti hyväksyttävällä tavalla. Saatuaan toimijuutta ja hylättyään asemansa patriarkaalisessa, ihmiskeskeisessä hierarkiassa, Ivy ei ota sankarillista tai esimerkillistä roolia, sillä rakenteet joista hän pyristelee

vapaaksi eivät mahdollista sitä. Muutos virallisia kanavia pitkin olisi hidasta eikä kaikilla ole tasa-arvoisesti valtaa vaikuttaa muutokseen, joten terrorismi näyttäytyy Ivyille varteenotettavana vaihtoehtona. Hän toteuttaa toimijuuttaan turvautumalla perinteisen juonittelevan ja seksuaalisoidun naisen arkkityyppiin sekä kasvikauhun kostajakasvin perinteeseen. Tämä kuvastaa kasvien ja naisten kapeaa liikkumatilaa kulttuurissamme, mutta osallistuu samalla tuon tilan kapeaksi rajaamiseen. Vaikka Ivyä onkin helppo ymmärtää, hahmo herättää kiusaantuneisuutta, sillä hänen feminiininen toimijuutensa on sidottu hänen ulkonäkönsä ja seksuaalisuuteensa ja hänen vegetaalinen toimijuutensa mahdollistuu vain tuhoisuuden kautta. Ivy on siis haaste hierarkioille ja rajoille, mutta ei onnistu tarjoamaan hyvää esimerkkiä uudelle, ongelmattomammalle järjestykselle. Seuraavaksi pohdin, miten Ilyn hierarkioiden haastaminen otetaan vastaan Gothamissa ja miten hierarkiat asettuvat kasvien pelastamisen tielle käytännössä.

4. Batman suojelee kasveilta – entä ympäristökriisiltä?

Muodonmuutoksensa jälkeen Poison Ivy matkustaa Gothamiin tapaamaan Bruce Waynea, jolla on suuri liikeyritys, valtavasti rahaa ja huomattavasti sosiaalista pääomaa erilaisten toimintatapojen muuttamiseen – toisin sanoen Batmanilla on myös siviilielämässään valtaa. Elokuvan alussa hyväntekeväisyyttä harrastava Bruce lahjoittaa Gothamille uuden kaukoputken ja satelliittijärjestelmän, mutta Ivy, pukeutuneena tohtori Isleyksi, keskeyttää lehdistötilaisuuden ehdottaakseen Wayne Enterpriseselle ympäristöystävällisempiä toimintatapoja. Ilyn suunnitelmat ovat kuitenkin liian äärimmäisiä Brucea eivätkä he ryhdy neuvottelemaan kompromissista. Batmanin väheksyvä suhtautuminen Ilyn esille tuomiin ympäristöhuoliin ja lajienvälisiin riippuvuussuhteisiin toistuu useissa eri versioissa hahmojen kohtaamisesta (Tedeschi 39–40).

Bruce Waynen torjuttua Ilyn radikalismia tämä esittää Gothamille saman uhkauksen, jonka teki jo muodonmuutoksensa jälkeen pitämässään monologissa (35:46–36:01): “Mammals! A day of reckoning is coming. That’s right. The same plants and flowers that saw you crawl from the primordial soup will reclaim this planet and there will be no one to protect you!” Yleisö nauraa, mutta Ivy ei ole yllätynyt, vaan hymyilee keinotekoisena maireasti. Sama nauruton hymy näkyy hänen kasvoillaan, kun Gothamille juorutoimittaja pilkkaa häntä sanomalla (36:04–36:13): “You must be new in town. In Gotham city Batman and Robin protect us. Even from plants and flowers.” Ihmiskeskeinen hierarkia, jossa kasvit ovat ihmisiä ja muita eläimiä alempana, ei saa gothamilaisia ottamaan tosissaan Ilyn asettamaa uhkaa tai ekofeminismin tärkeyttä, eivätkä he edes pysähdy pohtimaan omaa asemaansa hierarkiassa. Batmanilla ja Robinilla ajatellaan olevan vakavampiakin vihollisia.

Kohtauksessa Ivy ja Bruce keskustelevat parvekkeella, jonka alapuolella suurin osa ihmisistä seisoo kuuntelemassa. Yleisö katsoo Brucea ja Ivyä ylöspäin, kun taas Ivy puhuttelee heitä katsomalla alaspäin, mikä korostaa hänen viestinsä uhkaavaa ja alentuvaa sävyä. Kohtauksessa kuvataan asetelmaa, jossa “tavalliset” ihmiset ovat Batmanin ja Myrkkymuratin kaltaisten superolentojen alapuolella. Bruce ei varsinaisesti puhuttele

alatasanteella seisovia ihmisiä, mutta kun hän sanoo “People come first, Dr. Isley” (35:41–35:43), hän ja Ivy näkyvät kuvassa etualalla ja ihmismassa heitä alempana taka-alalla. Näitä ihmisiä Batman suojelee, mutta heillä ei ole yksilöllisyyttä tai omaa ääntä eikä heidän tarvitse tehdä valintoja siitä mikä on oikein. Bruce Wayne päättää yksin, miten suhtautua Ivyn ehdotuksiin, ja gothamilaiset hyväksyvät tämän. Muun muassa Ellen Kirkpatrick onkin kritisoinut Batmania siitä, että hän käyttää hyväkseen etuoikeutettua asemaansa ja yksilökeskeistä kulttuuria, jossa tietyt henkilöt ottavat kantaakseen kaikille kuuluvan oikeuden ja velvollisuuden poliittiseen toimijuuteen.

Kuva 4: Poison Ivy ja Bruce Wayne seisovat parvekkeella gothamilaisten yläpuolella (Schumacher ja Goldsman, *Batman & Robin*, 35:42).

Ihmiskeskeisellä olentohierarkialla on seurauksia eettisesti ja poliittisesti, koska se ei rohkaise ottamaan vakavasti kasvien itseisarvoa tai luonnonsuojelua. Huvittavaksi mielletyn ekofeministin kanssa ei tarvitse käydä keskustelua siitä, millaiset käytännöt voisivat pitää sekä ihmiset että kasvit hengissä. Ivy ei kuitenkaan käy Brucen kimppuun vaan suuntaa huomionsa Batmaniin ja Robiniin, kuten julistaa seuraavassa yksinäisessä monologissaan, joka toistaa aiemman puheen rytmiä. Puhuessaan Ivy kävelee eteenpäin hitaan viettelevästi ja uhkaavasti, mutta viimeisten virkkeiden ajaksi hän pysähtyy, mikä saa kiinnittämään erityistä huomiota puheen lopetukseen (36:38–37:05): “Batman and Robin, militant arm of the warm-blooded oppressors, animal protectors of the status quo. First, I’ll rid myself of the fur and feathered pests. And then Gotham will be mine, for the greening.” Ivy tulkitsee, että sankarit ovat yhteiskunnan välineitä, joiden avulla valtajärjestelmät pidetään muuttumattomina. Batman-tarinat ovatkin usein hegemoniaa ylläpitäviä: ulkopuoliseksi kuvattu uhka on käynyt sekoittamassa asetelmaa, mutta sankari palauttaa tilanteen lopussa ennalleen (DiPaolo 14–12). Ivy on juuri tällainen ulkopuolinen uhka, mutta hänen näkökulmastaan Batman ei pelkäänsä suojele tavallisia gothamilaisia, vaan pyrkii turvaamaan ennen kaikkea sen, että Bruce Waynen kaltaiset kapitalistiset vallanpitäjät voivat jatkaa rahan tekemistä. Monet ekofeministit pitävätkin kapitalistista talousjärjestelmää yhtä tuhoisana toisetueteuille toimijoille kuin patriarkaattia ja kolonialismia (Rahman 12).

Batman ja Robin eivät ole Ivyn näkökulmasta sankareita, koska heidän suojeluyrityksensä eivät koske elollisia tarpeeksi laajassa mielessä. Hän ei myöskään halua tuhota sankareita henkilökohtaisista syistä, vaan näkee kaksikon tietynlaisen sortavan järjestelmän oireina. Hän kysyykin (18:10–19:19): “Why should only Batman and Robin die while the society that created them goes unpunished?” Kaikkiaan Poison Ivy ei ole kiinnostunut yksittäisten ihmisten tuskasta, vaan näkee ongelmat laaja-alaisempina ja rakenteellisina.

Tarinan keskeisimpien hirviöiden, Poison Ivyn ja Mr. Freezeen toisistaan poikkeavat loput kuvaavat hyvin Gothamien ideologista maisemaa. Mr. Freezestä Batman löytää inhimillisyyttä ja mahdollisuuden katumukseen: vaikka entinen tiedemies päätyy vankilaan, hänelle perustetaan sinne laboratorio, jossa hän voi jatkaa keksimänsä lääkkeen kehittämistä. Batman vetoaa tieteilijän inhimillisyyteen sanoen, että kosto ei ole valtaa, koska kuka tahansa voi ottaa elämän; elämän antaminen on paljon arvokkaampaa, ja Mr. Freeze kutsutaan jälleen käyttämään tätä valtaa (1:49:39–1:49:46). Poison Ivystä Batman ei kuitenkaan löydä riittävää inhimillisyyttä parannukseen, eikä Ivy saa rikkaalta mieheltä resursseja jatkaa luonnonsuojeluun tähtäävää tutkimustaan. Kasvin ja ihmisen yhdistelmänä Ivy on vieraampi ja vaarallisempi kuin Mr. Freeze, ja hänen hybridisyytensä on liian pitkälle edennyt. Häntä ei voida enää “parantaa” tai halkaista tavalla, jolla kasvin ja ihmisen saisi erotettua toisistaan, eikä rajaa ihmisen ja muun luonnon välille voida näin ollen palauttaa. Ainoaksi vaihtoehdoksi jää rajoittaa Ivyn kykyä luoda uutta hybridistä elämää sulkemalla häneltä pääsy tieteen ja kapitalismin resursseihin. Koska hänen tutkimuksensa rajoja ja hierarkioita rikkovia tuloksia ei voitaisi hallita totunnaisiin hegemonisiin keinoin, hänet täytyy vangita ja piilottaa.

Ivyn ottaminen tasaveroiseksi kumppaniksi tarkoittaisi myös liian dramaattisia muutoksia Gothamissa, sillä hän haluaisi pelastaa ihmisten uhkaamat kasvit. Mr. Freezellä ja Batmanilla taas on selvä yhteinen tavoite: pelkkien ihmishenkien pelastaminen. On helpompaa teljetä Ivy mielisairaalaan kuin muuttaa käytäntöjä tavalla, joka vaatisi kasvien ja ihmisten välisen suhteen uudelleen määrittelyä. Luonnonsuojelu jää siis marginaaliin eivätkä kasvit saa uutta asemaa Batmanin maailmankuvassa. Ne pysyvät edelleen passiivisina objekteina, joiden hyvinvoinnista ei tarvitse välittää, vaikka ne osaltaan vaikuttavat myös ihmiskunnan selviytymiseen. Ivyn mukana Arkhamin selliin suljetaan ajatus ihmisten ja kasvien välisestä yhteisyydestä ja riippuvuudesta, aivan kuin se olisi hulluutta.

5. Kasvien puolustamisen hirviömyisyys ja sankarillisuus

Jacinda Read kritisoi yksioikoisia tulkintoja elokuvista, joissa kuvataan naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Hänen mukaansa analyyseissa korostetaan liikaa kostajanaisille ja *final girl* -hahmoille tehtävää väkivaltaa ja jätetään usein huomiotta naisten valta kieltäytyä pelossa ja vaarassa elämisestä (Read 33). Kaikki tulkinnat elokuvista ovat seurausta tietyn näkökulman valinnasta: jokaisen katsojan yksilölliset lähtökohdat rajaavat valintojen mahdollisuuksia, eikä kaikilla ole yhtä paljon valtaa tai resursseja haastaa oman positionsa luomia rajoja. Tulkintaprosessit ovat kuitenkin monimutkaisia ja ristiriitaisia, ja niihin jää siksi aina jonkin verran liikkumavaraa, vaikka tämä liikkumavara

ei tekisikään representaatioiden tarkastelusta täysin vapaata ja tasa-arvoista (Dyer 2).

Elokuvat joissa naisille tehdään väkivaltaa ovat osaltaan tuottamassa ja vahvistamassa naisvihamielistä kulttuuria, joten vastaavasti elokuvat joissa kasveille tehdään väkivaltaa ylläpitävät kasveille väkivaltaista kulttuuria. Tämän lisäksi voidaan kuitenkin suunnata katse niihin naisten ja kasvien representaatioihin, jotka vastustavat väkivallan kohteena olemista ja osoittavat, ettei heidän uhrin asemansa ole automaattinen tai luonnollinen. Epäilen, että elokuvien näkeminen yksioikoisen naisvihamielisinä on osittain opittu ja opetettu tapa katsoa niitä ja että tällainen katsontatapa saa naiskatsojat helposti tuntemaan entistä enemmän voimattomuutta ja pelkoa. Yleisöt on totutettu näkemään maailma vaarallisena naisille ja muille toiseutetuille ryhmille, mikä vaikuttaa suoraan siihen, miten suhtaudumme ja suuntaudumme maailmaan ja omaan asemaamme siinä. Pamela Isley/Poison Ivy osoittaa, että ei usko ihmisen tai miehen ylemmyyteen ja tuhoutumattomuuteen, kenties osittain siksi, että hänellä ei ole etuoikeutta suhtautua ihmisiin tai miehiin tällä tavalla.

Schumacherin *Batman & Robin* -ohjauksen kaltaiset, erilaisia katastrofeja kuvaavat elokuvat ovat tarinoita ihmiskuntaa uhkaavista vaaroista, mutta lopussa sankari kuitenkin aina selittää vastustajansa ja palauttaa illusion turvallisuudesta. Jatko-osassa jälleen uusi voima uhkaa ihmisiä, mikä viestii siitä, että vaara päihitetään, mutta ei ikinä lopullisesti. Supersankarisarjakuvat noudattavat samaa tarinakaavaa, mutta usein vielä tiiviimmässä tilassa (Eco ja Chilton 16–17). Yksittäisten vastustajien päihittämiseen keskittyminen mahdollistaa sen, että yhteiskunnan ongelmallisia rakenteita ei tarvitse huomata tai muuttaa. Ivyn kaltaiset vastustajat eivät kuitenkaan uhkaa vain ihmis(mies)henkiä, vaan myös yhteiskunnallista järjestystä: kasvinainen rikkoo rajan ihmisen ja muun luonnon välillä ja osoittaa *status quon* ylläpitämisen olevan kestämaton vaihtoehto, mikäli muutkin kuin tietynlaiset ihmiset halutaan osaksi hyvinvoinnin ja selviytymisen piiriä. Hänet kuvataan vieraaksi ja torjuttavaksi siksi, että hän vaatii muutosta niiltä, jotka käyttävät valtaansa mieluummin vallitsevan järjestyksen ylläpitämiseen. Vierauden näkeminen absoluuttisena tai sen torjumisen pitäminen luonnollisena ovat kulttuurisia käsityksiä, joihin yleisöjä opetetaan uskomaan, ja kuten olen pyrkinyt osoittamaan, tällaiset ennakkoluulot ja oletukset ovat ongelmallisia tutkimukselle ja kriittiselle keskustelulle. *Batman & Robin* -elokuvan väkivaltaisuutta kasveja ja naisia kohtaan sekä sen toiseuttavia esitystapoja on lopulta vaikea kritisoida syvällisesti, jos vierautta ja ulkopuolisuutta ei mielletä tietyistä konteksteista käsin nimetyiksi kategorioiksi.

Read muistuttaa, että tekstejä analysoidessaan tutkija osallistuu merkitysten eli kulttuurin tuottamiseen (5). Koska elokuvien merkitykset eivät ole annettuja tai staattisia, tulkinnat vaikuttavat siihen, miten teoksia ja niiden kuvaamia ilmiöitä ymmärretään. Anu Koivunen kirjoittaa, että ”omaa” katsetta edeltävät aina toisten katseet, jolloin elokuvat on katsottu jossain määrin valmiiksi seuraaville yleisöille (248). Olen pohtinut, mitä katsomisen tapoja minä voisin antaa katsojille, jotka myöhemmin päätyvät kyseisen elokuvan tai kasvikaahun pariin. Miten tarjoaisin sekä analyttisyyttä että avoimuutta? Miten antaisin vaihtoehdon voimattomuudelle väheksymättä kuitenkaan hahmoille tehdyn väkivallan vaikutuksia? A. E. King ehdottaa, että hyvän

ekofeministisen tutkimuksen tavoite ei ole antaa lopullisia vastauksia, vaan auttaa ottamaan huomioon monet eri tavat, joilla naisia ja ympäristöä alistetaan, sekä kannustaa tunnistamaan oman analyysin heikkoudet (70). Lopullisten vastausten tarjoamisen, spektaakkelimaisen terrorismin tai järjestelmän totaalisen rikkomisen sijaan pyrin samaan kuin tohtori Isley: hivuttautumaan askel kerrallaan kohti entistä moniulotteisempaa ja eettisesti kestävämpää tapaa ymmärtää kasveja, ihmisiä ja niiden riippuvaisuussuhdetta. Apua tehtävään tarjoavat sekä aikaisemman tutkimuksen välineet että oma tapani selittää teoksia toiseuttavien kategorioiden näkökulmasta.

(Eko)feministiset tulkinnat eivät täysin heijastele omaa kokemustani *Batman & Robin* -elokuvan Poison Ivyistä. Rakastuin elokuvaan iässä, jossa en vielä ymmärtänyt hahmon ongelmallisia puolia, mutta aikuisena tutkijana pidän edelleen hirviötä ja kiusaannuttavasti käyttäytyviä hahmoja kiinnostavina ja vetoavina. Ne saavat tarkastelemaan kriittisesti odotuksia, joita asetan elokuville ja feminismille, mikä on tärkeää siksi että odotukset ohjaavat osaltaan eri teosten tulkintoja ja arviointeja. Esimerkiksi Lim väittää, että suurimmassa osassa kasvikauteoksia kasvien ja ihmisten suhteita ei kuvata riittävän monimutkaisiksi (206). Väite toisintaa oletusta siitä, että populaarikulttuuri ja kauhu olisivat ideologisesti ja eettisesti yksinkertaisia. Lim myös paljastaa odottavansa, että kasvikauteosten tulisi kuvata kasvien ja ihmisten välisiä suhteita jollain tietyllä tavalla. Suoremmin ilmaistut odotukset auttavat ymmärtämään joidenkin tutkijoiden lähtökohtia: Tedeschin mielestä olisi jo aika tehdä Ivyistä sankari, sillä monet hahmon arvoista ovat yhteneväisiä tutkijan oman maailmankuvan kanssa (43). Vas Stanesco, joka myös ihastui Ivyyn lapsena, toivoo samaa: hän haluaisi tietää, millainen vaikutus sellaisella elokuvalla olisi, jossa Poison Ivy olisi tarinan kiistaton sankari (ix).

Voisiko Ivy todella olla sankari järjestelmässä, joka on hänen arvojensa vastainen? Hän toimii hyvin hirviönä eli hahmona, joka ei sovi osaksi rakenteita ja osoittaa siten niiden toimimattomuuden. Hän ei halua sopeutua eikä antaa vallalla olevien tahojen jatkaa sortotoimiaan niin kuin ennenkin. Hänet on vangittava, koska hän on ideologisesti vaarallinen, hänen tutkimustaan ei voi hallita ja hän vaatii laajentamaan suojeltavan elämän piiriä. Koko Batmanin tarinamaailman olisi muututtava radikaalisti, jotta Ivy voisi olla sen sankari.

Tällaisten radikaalien muutosten tekemisellä on kuitenkin jo kiire. 1990-luvun *Batman & Robin* -elokuvan pahoiksi kirjoitetut hahmot olisivat 2020-luvun ekofeminismin näkökulmasta oiva joukkio tarttumaan tämän päivän globaaleihin ja intersektionaalisiin ongelmiin: Mr. Freeze voisi pelastaa sulavat jäätiköt, Ivy varmistaa luonnon monimuotoisuuden säilymisen ja murtaa patriarkaatin, kun taas Bane voisi tuoda esiin rasismista ja kolonialismista kärsivien tahojen ongelmat.³ Jos heidät edelleen kuvattaisiin tarinan konnina, jotka Batmanin on tuhottava, se kuvastaisi hyvin, kuinka voimakkaasti valtaa pitävät tahot edelleen torjuvat ja marginalisoivat epätasa-arvoa ja ympäristöongelmia aiheuttavia rakenteita koskevan kritiikin.

Biografia: Kati Aakkosella on maisterin tutkinto kirjallisuustieteestä Tampereen yliopistosta ja hän tekee tällä hetkellä tohtorin tutkintoa

³ Myös intersektionaalisesti ja planetaarisesti maailman pelastamiseen suhtautuvia hahmoja löytyy supersankarisarjakuvista ja niiden adaptaatioista: ks. esim. Lioi.

Jyväskylän yliopistossa, nykykulttuurin tutkimuksen oppiaineessa. Hänen väitöskirjansa käsittelee pohjoisen kokemista ja määrittelyä marginalisoitujen ryhmien näkökulmasta suomalaisissa elokuvissa. Hänen tutkimusintresseihinsä kuuluvat muun muassa populaarikulttuuri, kulttuurimaantiede, feminismi ja luonnon representaatiot.

Lähteet

- Alaimo, Stacy. *Undomesticated Ground: Recasting Nature as Feminist Space*. Cornell University Press, 2000.
- . "Discomforting Creatures: Monstrous Natures in Recent Films." *Beyond Nature Writing: Expanding the Boundaries of Ecocriticism*, toimittaneet Karla Armbruster ja Kathleen Wallace, The University Press of Virginia, 2001, s. 279–296.
- Alaimo, Stacy, ja Susan Hekman. "Introduction: Emerging Models of Materiality in Feminist Theory". *Material Feminisms*, toimittaneet Stacy Alaimo ja Susan Hekman, Indiana University Press, 2008, s. 1–19.
- Brown, Jeffrey. *Black Superheroes, Milestone Comics, and Their Fans*. University Press of Mississippi, 2000.
- Century, Sara. "The Greatness of Uma Thurman's Poison Ivy." *Syfy Wire*, 2020, www.syfy.com/syfy-wire/the-greatness-of-uma-thurmans-poison-ivy. Tarkistettu 28.12.2021.
- Cocca, Carolyn. *Superwomen: Gender, Power, and Representation*. Bloomsbury, 2016.
- Dawes, Dorian. "The Femme Fatale & Poison Ivy." *Medium*, 2018, medium.com/@RealDorianDawes/the-femme-fatale-poison-ivy-dcfcf9ceda4a. Tarkistettu 28.12.2021.
- De Dauw, Esther. *Hot Pants and Spandex Suits: Gender Representation in American Superhero Comic Books*. Rutgers University Press, 2021.
- DiPaolo, Marc. *War, Politics and Superheroes: Ethics and Propaganda in Comics and Film*. McFarland & Company, 2011.
- Dyer, Richard. *The Matter of Images: Essays on Representations*. Routledge, 2002.
- Eco, Umberto ja Natalie Chilton. "The Myth of superman." *Diacritics*, vol. 2, no. 1, 1972, s. 14–22.

-
- Fleenor, S. E. "Poison Ivy's Ecofeminism is the Source of her Power." *Syfy Wire*, 2020, www.syfy.com/syfy-wire/poison-ivys-ecofeminism-is-the-source-of-her-power. Tarkistettu 28.12.2021.
- Gramuglia, Anthony. "How *Batman & Robin*'s Poison Ivy Became an Unlikely Icon." *CBR*, 2019, www.cbr.com/batman-and-robin-movie-poison-ivy-icon. Tarkistettu 28.12.2021.
- Grossman, Julie "Film Noir's 'Femme Fatales' Hard-Boiled Women: Moving Beyond Gender Fantasies." *Quarterly Review of Film and Video*, vol. 24, no. 1, 2007, s. 19–30.
- Guesse, Carole. "On the Possibility of a Posthuman/ist Literature(s)." *Reconfiguring Human, Nonhuman and Posthuman in Literature and Culture*, toimittaneet Sanna Karkulehto, Aino-Kaisa Koistinen, ja Essi Varis, Routledge, 2020, s. 23–40.
- Karkulehto, Sanna, Aino-Kaisa Koistinen, Karoliina Lummaa, ja Essi Varis. "Reconfiguring Human, Nonhuman and Posthuman: Striving for More Ethical Cohabitation." *Reconfiguring Human, Nonhuman and Posthuman in Literature and Culture*, toimittaneet Sanna Karkulehto, Aino-Kaisa Koistinen, ja Essi Varis, Routledge, 2020, s. 1–19.
- Keetley, Dawn. "Introduction: Six Thesis on Plant Horror; or, Why Are Plants Horrifying?" *Plant Horror: Approaches to the Monstrous Vegetal in Fiction and Film*, toimittaneet Dawn Keetley ja Angela Tenga, Palgrave Macmillan, 2016, 1–30.
- King, A. E. "Intersectionality and the Changing Face of Ecofeminism." *Ethics & the Environment*, vol. 22, no. 1, 2017, s. 63–87.
- Kirkpatrick, Ellen. "Making Legends of Monsters: Heroes, Vigilantes, and Patriots." *The Break*, 3.3.2022 ellenkirkpatrick.substack.com/p/makinglegendsmonster?. Tarkistettu 5.6.2022.
- Koivunen, Anu. "Mihin katse kohdistuu? Feministisen elokuvatutkijan metodologinen itsereflektio." *Feministinen tietäminen: Keskusteluja metodologiasta*, toimittanut Marianne Liljeström, Vastapaino, 2004, s. 228–245.
- Lim, Stephanie. "A Return to Transcendentalism in the Twentieth Century: Emerging Plant-Sympathy in *The Little Shop of Horrors*." *Plants and Literature: Essays in Critical Plant Studies*, toimittanut Randy Laist, Rodopi, 2013, s. 197–219.
- Lioi, Anthony. *Nerd Ecology: Defending the Earth with Unpopular Culture*. Bloomsbury, 2016.

- Meeker, Natania, ja Antónia Szabari. "From the Century of the Pods to the Century of the Plants: Plant Horror, Politics, and Vegetal Ontology." *Discourse*, vol. 34, no. 1, 2012, s. 32–58.
- . *Radical Botany: Plants and Speculative Fiction*. Fordham University Press, 2020.
- Mies, Maria, ja Vandana Shiva. *Ecofeminism*. Zed Books, 1994.
- Miller, T.S. "Lives of the Monster Plants: The Revenge of the Vegetable in the Age of Animal Studies." *Journal of the Fantastic in the Arts*, vol. 23, no. 3, 2012, 461–479.
- Pagliassotti, Dru. "‘People Keep Giving Me Rings, But I Think a Small Death Ray Might Be More Practical’: Women and Mad Science in Steampunk Comics." *Neo-Victorian Humour: Comic Subversions and Unlaughter in Contemporary Historical Re-Visions*, toimittaneet Marie-Luise Kohlke, ja Christian Gutleben, Rodopi, 2017, s. 213–246.
- Rahman, Shazia. *Place and Postcolonial Ecofeminism : Pakistani Women’s Literary and Cinematic Fictions*. University of Nebraska Press, 2019.
- Read, Jacinda. *The New Avengers: Feminism, Femininity and the Rape-Revenge Cycle*. Manchester University Press, 2000.
- Roberts, Brittany. "Human Trespass, Inhuman Space: Monstrous Vegetality in Carter Smith’s *The Ruins*." *The Spaces and Places of Horror*, toimittaneet Francesco Pascuzzi, ja Sandra Waters, Vernon Press, 2020, s. 55–74.
- Rojola, Lea. "Juokse lujaa, pure kovaa! Donna Harawayn kumppanuuslajit ja feminismi." *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*, toimittaneet Kirsti Lempiäinen, Taru Leppänen, ja Susanna Paasonen, Utukirjat, 2012, s. 256–277.
- Ryan, John Charles. *Posthuman Plants: Rethinking the Vegetal Through Culture, Art, and Poetry*. Common Ground Publishing, 2015.
- Said, Edward W. *Orientalism*. Penguin Books, 1995.
- Schumacher, Joel (ohjaaja) & Goldsman, Akiva (käsikirjoittaja). *Batman & Robin*. Warner Bros., 1997.
- Shohat, Ella, ja Robert Stam. *Unthinking Eurocentrism: Multiculturalism and Media*. 1994. Routledge, 2000.
- Smith, Scott T., ja José Alaniz. "Introduction: Uncanny Bodies." *Uncanny Bodies: Superhero Comics and Disability*, toimittaneet Scott T. Smith, ja José Alaniz, The Pennsylvania State University Press, 2019, s. 1–34.

-
- Stanescu, Vas. "Foreword." *Superheroes and Critical Animal Studies: The Heroic Beasts of Total Liberation*, toimittaneet J.L. Schatz, ja Sean Parson, Lexington Books, 2018, s. ix–xii.
- Sturgeon, Noël. *Environmentalism in Popular Culture: Gender, Race, Sexuality, and the Politics of the Natural*. The University of Arizona Press, 2009.
- Tasker, Yvonne. "Women in Film Noir." *A Companion to Film Noir*, toimittaneet Andrew Spicer, ja Helen Hanson, Blackwell Publishing Ltd, 2013, s. 353–368.
- Tedeschi, Victoria. "Poison Ivy, Red in Tooth and Claw: Ecocentrism and Ecofeminism in the DC Universe." *Superhero Bodies: Identity, Materiality, Transformation*, toimittaneet Wendy Haslem, Elizabeth MacFarlane, ja Sarah Richardson, Routledge, 2019, s. 37–46.